

M 7896:1-47

Landskap:	Skåne	Upptecknat av:	August L Nordgren
Härad:	Frosta, N Åsbo	Adress:	Högseröd, Löberöd
Socken:	N Rörum, Färingtofta, Riseberga	Berättat av:	
Uppteckningsår:	1941	Född år	1882 i Länghult, Hallaröd sn

Arbetsgillan (HC 7)

Valborgsmässoeld (Etn I:12)

(Självbiografi)

Fortsättning på mina uppteckningar och memoarer, händelser från Riseberga sn som jag minns när jag som en liten parvel vistades hemma hos far och mor. Med anledning av att jag var enda barnet hade jag ej några syskon att kivas med, därför kom mina intressen för äldre människor – de gamle – mera att ta min uppmärksamhet i anspråk, samt intresset för bygd och kultur, och för allt gammalt och antikt, som tog sig uttryck i en viss kärlek för och omvårdnad av allt gammalt.

Dessa uppteckningar är en del av de händelser som timade under de år som inneliggande anteckningar hänvisar till. Fortsätter härmed med mina uppteckningar och memoarer, som jag ännu minns dem från min barna- och ungdomstid. Då jag våren 1888 (om hösten 1887 förut fyllt 5 år) nu satt och filosoferade ovanpå ett flyttlass, vilket kördes med ett par hästar av min morbror Nils Andersson från Länghult, från Agnsbygget i Hörja församling nerom Perstorp, Färingtofta ry mot Riseberga, Spången och Ljungbyhed. Lite förveten och frågvis som jag var, öppnade jag hjärtat till min morbrors språklåda, så underhållning saknades inte under färden. Varenda plats vi kom till under färden hade han något att berätta om.

När vi kom förbi en plats som hette Djurröd minns jag att där bodde en bonde som allmänt kallades för "Snege-Per", fast hans rätta namn var Per Svensson. En del historier om honom har varit i omlopp rätt mycket, t ex när Per en höstdag tog ½ stopp brännvin med sig och satte det vid den ena änden av skären. Per snackade då för sig själv och sade: "Naur du nu kommer fram me den skauren, ska du ha en sypp", men när Per kom fram så sade han: "Jag tror vi tar o lurar Per en gång, så han faur ingen sypp". Så gick det för varje skår ända till middag, då tog han sig en 3-4 st supar istället. Ibland sprang han i kapp med drängarna till och från arbetet. Då sade han: "Ska vi sätta 5 öre o saj vem som blir värst?", när de skulle hem, och så satte han 5 öre. När de skulle ut i arbete så satte han 5 öre, men alltid förlorade Per men han förtjände i alla fall på det, för arbetet kom fortare fram därigenom.

Ja, nu fortsätter jag färden vidare mot Riseberga, där det stora monumentet på Riseberga kyrkogård över generalguvernören J K Toll fick min uppmärksamhet. Och sin förklaring av min morbror, bl a hade generalguvernör Toll rätt om en gård i Riseberga sn som heter Nybo, i vars trädgård en stor kraftig ek stod som Toll själv skulle ha planterat, så berättades det även för mig då jag vintern 1900-1901 innehade tjänst där på Nybo. Får ej förglömma Risebergagården som vi också

kom förbi, där hade varit en ryttmästare vid den tiden som hette Barfod som var ägare till gården. Min morbror omtalade att han hade exerceerat för honom. Där var även en beväringsspåg som kallades för Faurmasses Bengt, som inte hade så stor fattningsförmåga, utan när korpralen eller sjärsanten (gammal benämning på sergeant) frågade honom vad ryttmästaren hette, svarade han alltid "Plattfod" istället för Barfod, han sade alltid något annat.

Så fortsätter vi vidare mot Spången, vid var sin sida om vägen ett stycke från Riseberga kyrka ligger prästgården ner intill Rönneån. På motsatt sida om vägen bodde en kantor Stenborg som fått sin befattning för att han sjungit för kungen. Han var också en sångare av högsta klass, enligt vad som berättades av ortsbefolkningen. I närheten av Spången fanns en höjd, en backe på vars plats i äldre tid avrättningar förekommit och därför kallades för Galgabacken. En grusgrav fanns också i dess närhet, vari det skulle ha hittats en kopparkittel med silverpengar i. Morbror kom även fram med en historia om ett par västgötar som var ute i bygderna och drev sina geschäft. När de i sällskap kom förbi en galge utspann sig följande dialog: "Hör du, bror, hur tror du det skulle kännas att hänga i en sådan?". "Ja, jag vet inte, skall vi inte försöka?". Jo, det var den andre med på. Den förste sade: "Nu försöker jag, när jag så sprattlar så tar du ner mig!". "Ja, och när jag visslar så tar du ner mig!". Den förste försökte då, det dröjde inte länge förrän han sprattlade och blev nertagen. Den andre skulle så försöka, men allt dröjde det med visslandet! Den andre stod och väntade och väntade, men inget visslande kom. Då kom en vägfarande förbi och undrade: "Varför står du där o gapar?". "Jo, bror min skulle försöka galgen och när han visslade skulle jag ta ner honom." "Nå, varför gör du inte det då?", sade den vägfarande. "Nej, bror min har inte visslat än!". Och när han nu tog ner honom, så var han död.

Så kom vi över den gamla träbron över Rönneån vid Spången vidare mot Sjöleden, Stridsdala, Lunsgården och mot Ljungby. Bebyggelsen var inte stor på den tiden, ett enda litet bondställe till vänster om vägen ovanför Spången, sedan inte något förrän Sjöleden. Däremellan fanns endast ett ställe (jordbruk) som kallades för Lunsgården, innan man kom fram till Ljungby. Detta låg till vänster om vägen från Spången räknat, till höger hade vi endast hed hela vägen förbi Nybro mot Rynke vad och ut mot Sönnarslöv och Kvidinge. Angående Stridsdala är det en plats som låg mellan Sjöleden och Lunsgården, en dalsänka där enligt sägnen ett stort slag en gång skulle ha ägt rum, som skulle varit så fruktansvärt så blodet skulle ha runnit eller flutit, så stridsmännen hade vadat i blod. Några stenar förtäljer ännu så sent som 1907 om denna sägenomspunna plats, huruvida de finns där än idag är mig ej bekant. Sägner berättar att stillestånd i drabbningen ingicks mellan 3 kungar, småkungar i forntiden, där den ene av dem skulle vara skiljedomare. Bäst som förhandlingarna pågick, under det att kungarna satt på var sin sten, kröp där plötsligt fram en orm under en av stenarna varpå en av kungarna satt. Denne tog då svärdet och dödade ormen, men detta tecken togs då upp av de bägge andra kungarna som att denne kung skulle umgås med svek. Därför började striden igen och slutade inte förrän den kungen var död, som ormen kröp fram under stenen för. Detta enligt som jag har hört sägnen berättas, omkring 1888-1900.

Av byggnader som mest uppmärksammades under ovanstående tidsperiod var de s k kungliga paviljongerna, vilka alla var rödmålade med vita dörrar, fönster och dito lämmar samt likaså knutarna på husen. Hur många sådana paviljonger som var uppförda kan jag inte minnas nu, men nog var där inemot ett dussin, kanske flera, där var ju paviljonger för kungen och hans stab.

Ja, nu är jag och min morbror framme med vårt flyttlass, vi hade visst kört och tappat en stol på vägen, annars var allt bra. Far hade hyrt i närheten av Slättagra hus av en som kallades för Gustav Mantell. Far hade arbete som timmerman och snickare när gevärsförrådet i infanterilägre byggdes, det var en byggmästare Bergström som byggde då. Det som tilldrog sig min uppmärksamhet rätt mycket var att denne Gustav Mantell vid hämtning av vatten såväl som av matavfall från de militära kokgravarna, som han använde för att utfodra ett par grisar med, alltid använde ett skok som låg tvärs över axlarna med en urringning för halsen, för mycket välformad. En länk eller rep med krok i hängde ett i var ände på oket, där en spann hängdes i varje krok.

Bebyggelsen i Ljungby var inte särdeles stor på den tiden, omkring 1890-talet enligt vad jag kan minnas fanns inte mer än 3 a 4 hemman i hela byn. Den som blev mest bekant för mig var en bondmora som gick under det allmänt bekanta namnet "Änkan i Ljungby", enda telningen – en son som hette Ernst – blev sedermera katolik och byggde därför ett litet kapell strax intill gården, där allt var ordnat efter katolskt mönster. Gården var enligt gammal sed kringbyggd med en port från bygatan som ledde in på gården. Boningsrummet, storstugan, gick tvärs över hela husets bredd, vid yttersidorna fanns små låga fönster med små rudor (fönsterrutor) med blyinfattning. En dalaklocka, en antik ekkista, hemvävda bonader samt säng med sparlakan utgjorde rummets utstyr. Denna änka, en äkta bondmora av den gamla stammen, hade alltid ett gästvänligt och rikt hus, min mor var där ofta på visit då jag fick lov att följa med, bland sevärdheterna fanns också en blomma Kristi Korsblomma, som var ovanlig på den tiden. Så hade de också en brunn utanför boningslängan, dock ute på den sk bygatan. Jag har aldrig sett mer än densamma brunnen med ett sådant uppfordringssystem för vatten som den. Först var där ett fyrkantigt brunnskar byggt runt brunnen med en vattenho urholkad av en gammal ekstock, utanför brunnskaret en träränna som ledde genom karet inifrån brunnen som vattnet tömdes ifrån spannen och rann ut i trähoen, inne i karet var 2 sk ståndare anbringade, en vid var sida, med en överbyggnad över brunnen, i mitten av denna överbyggnad var fästad en stor trätrissa med en urtagning i en särg vari en lång järnlänk löpte uti med en vattenspann i var ände. När den fulla spannen drogs upp gick den tomma ner i brunnen, uppfordringssystemet hörde ej till det lättaste arbetet.

Det får vara nog med denne bonden. En annan bonde som jag endast känner till namnet och vet var stället låg då, namnet på honom var Per Önner men uttalades alltid "Pärönner". Jag hade en moster som tjänade hos honom, året är jag inte riktigt säker på men det var omkring 1890. Jag vet han omtalade att Cirkus Madigan var på Ljungbyhed den sommaren, att de hade hyrt hos Pärönner, han talade även om Elvira Madigan, hur vacker hon var. Men emellertid hände det sig då att denne Pärönner dog hastigt och likaså hans fru. Begravningen för honom var bestämd till söndagen i samma vecka som han dog. Den dagen begravningen skulle äga rum efter honom skulle hans fru gå upp på loftet och skära spegefläsk, men hon hade inte mer än skurit det och kommit ner igen, då hon blev illamående, gick in i rummet och lade sig på en säng, så var det tvärt slut. Begravningen blev uppskjuten en vecka, och nästa söndag begravdes bägge. Händelsen väckte stor uppmärksamhet i orten.

På den tiden och ända in på 1900-talets början var alltid om somrarna 3 regementen förlagda till Ljungbyhed. Norra Skåningarna hela sommaren, kavalleriet endast 1 a 2 månader. Ett kavalleriregemente ("prinsarna"), prinshusarerna eller som de i gamla tider kallades för, Mörners husarer, var förlagda till Bonnarp. Om söndagar och högtidsdagar ägde innan och omkring sekelskiftet 1900 en formlig folkvandring rum av folk från kringliggande orter många mil därifrån. Det

var ett av de största nöjena för såväl unga som gamla på den tiden att ta till lägret och se på knektarna, en dansbana fanns ju också i infanterilägret där ungdomar från när och fjärran roade sig i god sämja bland militären. Fastän militären – infanteri och kavalleri – många gånger inte var alltför såta vänner utan heta fejder, ja rentav bataljer, utkämpades ibland, t ex år 1896. Detaljer härom blir kanske för långt så jag får låta det anstå.

När jag var omkring 7 år flyttade mor och far till en plats i Riseberga sn som hette Smålanden. Platsen ifråga var nog en gammal kulturbygd, varom en hel mängd minnesstenar vittnade, någonting gammalt traditionellt vilade över bygden som låg i närhet av eller gränsade intill en liten sjö Ruerödssjön (Ruerösjön). På en annan plats bodde en bonde som hette Anders Göransson. Intill den kringbyggda gården låg en sk gammaldags kvarn (skvalta) som var i bruk för jämt till husbehov. Enligt vad de gamle då berättade skulle Smålanden vara ett gammalt slagfält där en stor drabbning skulle ha ägt rum. Som ytterligare bevis härför låg 4 st gamla kanoner ännu så sent som 1905 hos en trädgårdsmästare som bodde strax intill Ruerösjön. Kanonerna var hittade där i närheten, men det var endast själva kanonrören kvar, lavetterna var upprutnade och förstörda. En gammal kvarn låg också strax därintill, med sk underfall, ett vattenhjul som drevs av vattnet underifrån. Jag var en gång sedan jag var en 18 år inne i denna kvarn och besåg den. Möllaren, en hedervärdig gammal man, visade då mig hela den gamla kvarnen i detalj. Den var mycket gammal och sk antik, själva axeln som kvarnstenen vilade på var av trä, på denna var fästad en sk lykta som drevet från stora vattenhjulet grep in uti och drog kvarnstenen. Denna lykta bestod av ekpinnar som tjänstgjorde som kuggar. Han visade mig även ett stort hjul på flera alnars diameter, 4 a 5 alnar, en perpetuum mobile som hans föregångare lagt ner mycket arbete och kapital på. Idén var att den skulle drivas med järnkulor som skulle rulla in mot centrum vid uppgående och som drivkraft vid yttersidan.

Angående kvarnen så var denna helt av trä, och lagren likaså, det ena lagret av hårt, det andra av löst trä. En viss forntida trolsk mystik vilade vid kvarnen och omgivningen däromkring, med sitt lilla vattendrag som mynnade ut i den lilla Ruerösjön. Där näcken, enligt de gamles påståenden, om sommar- och höstkvällar lät höra sin bedårande och förföriska musik. Jag minns en höstkväll när vi bodde på Smålanden, att far kom hem, han hade då varit vid en plats som hette Ostradtorp och gick förbi den gamla kvarnen. Han fick då strax intill, vid ån som flöt ner i sjön, höra den mest vackraste musik av fiol som han kunde tänka sig, han stannade ett ögonblick men musiken närmade sig. Han gick då med raska steg mot hemmet, vägen gick längs med sjökanten ett litet stycke, musiken följde med ideligen och slutade inte förrän far var nära hemmet. Han var riktigt upprörd när han kom in i stugan, han sade då "Ikväll har jag hört det, jag har aldrig hört förr", och han omtalade då hela händelsen, som jag här har återgett.

Dessa anteckningar hänvisar till händelser från Norra Åsbo hd, Färingtofta sn, då jag hade tjänst hos lantbrukare där i orten. Anteckningarna rör sig om händelser från omstående socken, hänvisar till innehållet. Jag vill nu återgå till händelser som tilldrog sig omkring 1895-96 när jag sistnämnda vår slutade skolan, jag kunde då katekesen blankt från pärm till pärm, en god del av de andra läroböckerna kunde jag också utantill. Om sommaren 1896 gick jag på arbete på Ågerups gård i Norra Rörum sn. Arrendatorn hette Ola Tommasson. Ägaren av gården, dess corp de logis samt av godset, var slakten Drangel. Denne Drangel vistades där endast vid vissa tider och ej för jämt. Angående arbetstiden så var den från kl ½ 7 om morgonen då arbetet började. Kl ½ 9 var det davre, numera frukost, middag kl 12, middagsvila till kl 2 e m då vi fick kaffe med vetebröd innan arbetet

började. Kl ½ 5 avåts ett mellanmål, meattan, och arbetet slutade kl 8 om kvällen varefter kvällsmat åts, denna matordning hölls om sommaren vid hö- och sädeshöst. Daglönen var inte så hög på den tiden, jag hade 33 öre om dagen, en höstakarl 1,50 kr, ett fruntimmer 75 öre, 1 kr vid upptagning och bindning av säd, vilket hörde till ordningen att ett fruntimmer skulle ta upp säden och binda den meddetsamma, var och en efter sin karl. Vid tröskning av säd, som i många orter på 1890-talet avverkades med ett ambulerande tröskverk med vandring, som ibland var 2 par hästar, till att dra detsamma, vad som då tröskades om dagen det skulle harpas om kvällen och säden bäras upp i de flesta fall på stugloftet.

Detta corp de logis eller det gamla herresätets mangårdsbyggnad stod obebott den mesta tiden, men en del gamla antika saker som tillhört den gamla ätten förvarades ännu där och stod under vård och uppsikt av 2 gamla fröknar, klockarefröknar Naiström från Norra Rörum. Jag hade fått förtroende hos dessa fröknar och utträttade allt emellanåt små ärenden åt dem, jag fick också förmånen att närmare beskåda en del sevärdheter som ännu fanns där. Det första som visades mig var ett porträttgalleri över drangelska släkten flera generationer tillbaka, så fick jag se vapen, harnesk som burits under tornéspel, vidare gamla vävnader, gamla hemvävda sängadynor som var helt obegagnade, men som den nye ägaren inte var så nogräknad med att använda, vilket fröknarna Naiström inte kunde förlika sig med, utan ansåg detta i stil med vanhelgd av förfädernas tillhörigheter. Dessutom fanns även gamla antika ekkistor vari de gamla vävnaderna och sängkläderna förvarades. I rummen f ö, vilka var belägna vid båda sidor om en mittgång, fanns en s k kakel- eller pottugn i varje rum, gamla eldtänger, sopskyfflar och eldgafflar, allt av polerad malm och mässing.

När jag om sommaren 1896 var på arbete på Ågerups gård, var jag många gånger och beskådade den gamla likvagnen som var tillverkad helt och hållet av trä, inte en enda spik fanns i den. Axlar, tistelstång, vagnstång, dörren baktill varigenom kistan fördes in i vagnen, gick på trähängsler, med en lång tränagel som gick igenom ett par hål i hängslerna. Dörrklinkan var likaså av trä, ävenså var hjulen helt av trä, utsågade av en rund stock med hål i mitten för att trädas på axeln. Det berättades att vagnen gått med liket av en av godsets ägare från Stockholm till N Rörums kyrka där den drangelska ätten har gravkammare, som är inredd i en sidobyggnad till kyrkan. I ett fönster som är inmurat i väggen mellan kyrkan och kammaren kan man genom detta se några av vapnen och harnesken som är uppsatta på väggarna ovanför sina resp ägare. Norra Rörums kyrka är en av de kyrkor som ännu saknar torn, och har därför ännu sin gamla klockstapel kvar.

Efter att ha gått och läst för prästen under vintern 1896-97 blev vi konfirmerade den 7 april av dåvarande kyrkoherden P N Ljungfelt. Han var en lärd teolog, som kunde läsa både grekiska och hebreiska språken, vilket också ofta kom till uttryck i hans predikningar. Men församlingsborna tyckte inte särskilt om utläggningarna, av det skälet att de inte förstod dem. När vi gick och läste drog kyrkoherden fram en och annan anekdot, som muntrade upp stämningen för oss konfirmander, så konfirmationstiden står som ett av de ljuvligaste minnena för mig.

Våren 1897 hörde vi lärkan första gången den 12 februari i Norra Rörum sn, en dag då vi var hos prästen. Konfirmationen på den tiden gick i bra mycket enklare former än nu. Vad kläderna beträffar, så var de rätt enkla och flärdfria både för pågar och töser, huvudsaken var att tyget var mörkt. Det var inte alls tvunget att det skulle vara cheviot eller dyl, vilket f ö inte förekom så ofta (inom parentes vill jag i detta sammanhang omtala att när min mor konfirmerades i Torups kyrka 1870

hade de flesta barnen hemvävda värkenskläder, både töser och pågar, det var tillverkat av färgad eller svart fårull).

Under dåvarande konfirmationer förekom ej sådana saker som blommor till konfirmanderna i någon form, vare sig i buketter eller enskilda blommor, ej heller några konfirmationskort, utom s k visitkort med våra namn på, vilka av de flesta köptes från John Fröberg i Finspång. Sådan lyx som en klocka bestods inte många, i lyckligaste fall kunde en och annan påg få låna sin fars eller brors klocka den dagen, man var då "en riktig karl". En bibel skulle ju de flesta ha den dagen, jag fick en stor bibel, Melins med förklaringar. Konfirmationsdagen såväl som nattvardsdagen hölls i stor vördnad, och ungdomen skulle hålla sig i stillhet hemma de båda dagarna och läsa i bibel och psalmbok. Husandakten var ännu mycket sträng i många hem, fastän att slapphet i religionen började att göra sitt intåg i åtskilliga hem även då. Sedan konfirmationstiden var förbi, började verksamhetslusten att mer och mer göra sig gällande. Jag försökte då komma ut från mitt föräldrahem och tog då plats som s k sysslopåg. Jag skulle gå till allt småjobb som förekom.

Jag fick plats hos en änka i en by som hette Annarp i Färingtofta sn. Egentligen bestod hela byn av ett hemman till, summa 2 hemman vilket utgjorde hela byn. Jag fästade mig då för 3 månader, augusti-oktober, hos "Änkan i Annarp" som hon i dagligt tal kallades, för annars hette hon Theoliva Persson. För dessa 3 månader fick jag 30 kr i lön. Tog sedan tjänst ett år till räknat från den 24 oktober till nästa 24 oktober året därpå. Lönen för hela året utgjorde 100 kr samt 2 kr i fästepengar. Arbetet för det kommande året blev rätt omväxlande, jag fick göra allting: passa korna, rykta hästarna, där man skulle slå 6 st s k stövvar av varje häst, vilket arbete gjordes om morgonen innan vi fick kaffe, så hade jag 12 st kor förutom 1 par stutar att utfodra och gödsla under, samt några st svin att passa, sedan om dagen fick jag göra vad arbete som förekom, om våren harva, trumla, säd, köra sten, stänga gårdsgårdar m m annat.

Så kom höhösten som bestod till stor del av stora s k mader, stora ängar med långt gräs på ibland inemot ett par alnar i längd. Denna höstnad var rätt ansträngande, dessa mader eller "maer" låg utmed Rönneån. Så hade vi s k knatte, buskaknatte, ibland träd och buskar, omväxlande med större och mindre grässlättingar. Denna höstnad var inte så ansträngande, mitt arbete bestod i att hjälpa till att räfsa ihop gräset, lassa det på höstabören och köra fram det till s k "brajeplasser" där gräset breddes ut för att torka, sedan vändes gräset för hand med rivor (räfsor). Sedan när det torkat skulle det strängas i stora råser som kallades för såber (sopor), sedan fördes dessa råuser eller såuber ihop med stora handrivor som kallades för bärerivor, emedan man bar tillsammans höet med dem. Detta tyngsta arbete utfördes av karlarna, medan fruntimren renräfsade med de lättare handrivorna. När man hade fört ihop höet så man ansåg att där blev en bra byr eller börda, så tog man med den ena långsidan av rivehuvudet på en bäreriva, så att man fick en stor börda, och slängde den bördan, under det man hela tiden höll i rivestagen, upp på axeln eller ryggen och bar den bort i en avlång hög stack som kallades för hääs. I en sådan hääs kunde det ofta vara flera lass hö.

Sedan skulle höet köras in eller "agas ing", de s k höstvagnarna var ju av en särskild konstruktion, ibland var de s k höstahäckarna försedda med runda enekappar (ronna ajnespola), likaså karettan. Den användes för att inte något hö skulle spillas. När höet var läst och man var kommen hem med lasset, så togs den ena karettan av på den ena långsidan, så gick där 1 eller 2 karlar in under vagnen och välte hela lasset. Sedan då detta var gjort restes vagnen upp, karettan sattes ihop och så iväg igen efter ett nytt lass. Det folket som då var hemma hade en s k höföra som

bestod av en 4 st långa bräder som låg eller stod från marken på gården snett upp mot högällen, så var där 2 bräder till, en vid var sida, så att det hela blev en enda bred träränna vari höet lades, sedan fördes det upp på hjällen med en sk höföra. Var den karlen rask, som förde höet upp på hjällen, och de var raska som tog emot det, då kunde där ibland bli en vilopaus på ½ timme, beroende också på hur långt där var att hämta höet.

Ett annat var det när tex rågen skulle köras in, då användes ofta 2 vagnar, det breddes alltid ut någon gammal halm först i botten, sedan började man lava en sk stäjl vid den sida som vette mot logen till, under hela tiden medan första lasset togs in och lavades på loggolvet (loggalled) fick inte ett ord yttras av någon enda av dem som var där, tron var den att var man helt tyst så skulle råttor och möss hålla sig därifrån och ej göra någon skada på säden som låg där. Stillatigandet har spelat stor roll i många saker och ting i folktraditionen. Denna sed att tiga stilla när man körde in det första sädeslasset tillämpades både i Frosta, Onsjö och Norra Åsbo härad i äldre tid, eller intill år 1900.

Arbetstiden var rätt lång, från kl 5 om morgonen till kl 10-11 om kvällen under sommaren var vanlig arbetstid, men arbetet forcerades ej utan en paus i arbetet kunde allt inträffa emellanåt, i synnerhet under höstarbetet, då gick 1 ½ timme till davre som åts vid 8-½ 9 f m, sedan middag kl 12-2 e m, så kaffe, sedan gå i vången som det hette, så vädja liarna, ja så var klockan inemot 3 e m, sedan meattan kl 4 eller ½ 5, så ½ timme då, ja sedan var det ju förstås inte kväll förrän vid 9-tiden att sluta arbetet för dagen, så kom kvällsmat, sedan alla extra sysslor, så blev klockan både 10 och 11 e m innan arbetet var slut för dagen.

Daglönen var 1897-98 då jag tjänade hos änkan vid hö- och sädeshösten 2,25 kr för en höstakarl, 1 kr för en kvinna, men priserna på livsförnödenheter i övrigt var inte så höga heller, en bra ko köptes för 70 a 100 kr, en häst 200 kr, får och lamm 8 kr st, spädgrisar 4 kr, mjölk 4 a 5 öre litern, mejerismör 1,50 kr per kg. kostymer för man 30-35 kr, en överrock 30 kr, skor 8 kr, långstövlar 15 a 18 kr osv. Ett undantag i lönehänseende var en dräng som tjänade i Färingtofta sn hos en lantbrukare som hette Anders Grönberg, denne dräng hade 300 kr i lön för hela året! Det var också omtalat i hela socknen hur stor lön Grönbergs dräng hade.

Om en regndag inträffade med allmänt regn, blev det i regel en vilodag extra för husets folk, man gick helt enkelt in och vilade sig. Ibland lade man sig sk ovanpå sängen och vilade sig hela dagen om det regnade, emellanåt som man var uppe och åt sin måltid. Därför var en riktig regndag en glädjedag för tjänstefolket, söner och döttrar likaså. Men om regnet fortfor mer än en dag, fick man lov att finna på något extra arbete den andra dagen, sk småsysslor. Söndagen var på den tiden en riktig vilodag för folket på landet, en person från varje hemman skulle ju som gammal regel gå i kyrkan. Om sommaren hände det ofta att karlarna tog rocken av sig och gick i bara skjortärmarna och bar rocken. Skulle det hända att regn föll en söndag när folket gick till eller från kyrkan, var det inte alls ovanligt att fruntimren som hade långa kjolar och dito linne (särk), att de tog och hättade kjolen över sig som schal för att skydda sig för regnet, och särken fick tjänstgöra som underkjol.

Allt eftersom årstiden förlöpte kom arbetet i olika skeden på våren. Mycket tidigt skulle alla rågångar och gårdsgårdar synas över och stängas om där så behövdes, sedan var det tid att risa, samla upp all risbråte och löv i vången där som det skulle höstas under sommaren. Alla riskvistar och pinnar och löv samlades i små högar, risbunkar eller bår som de också kallades. Dessa tändes där

eld på någon lugn dag, eller också samlades de ihop till ett mycket stort bål på någon hög backe, som sparades till 1 maj eller valborgsmässoafton då det antändes. Denna sed med valborgsmässoeldar förekom rätt allmänt. Sedan kom beredning av jorden med fjäderharv, årder, t o m hemgjorda träharvar med träpinnar användes, det ansågs av många jordbrukare att det gick inte att så korn om våren förrän man hade kört med årder först, eller som man sade "arja ageren fårst, ingan jag saur den".

Sedan sådden var över skulle där stenhämtas, vilket gick så till att alla stenar och jord som kommit ut på åkerkanterna eller som det kallades, "agerrajnen", så skulle stenarna bäras bort till närmaste gårdsgård eller "stajngaur", jorden skyfflades upp på åkern igen. Träskyffel var inte alls ovanligt på den tiden, lika väl som "trägrajben" (trägrepen). Sedan då våren var undanstökad kom torkningen av ekträd. Stora träd fälldes, grenarna skars och höggs av trädet, den grovare barken skrapades utanpå med ett s k skrabe eller fnasejärn, som för det mesta var gjort av någon gammal lie som böjdes i form av en båge. Av de stora träden togs barken av med en grovare träpinne som var spetsad i den ena änden, vilken kördes emellan träet och barken, och skilde så barken från träet. De mindre grenarna knabbade eller slog man på med en yxa så att barken gick av, sedan lades barken upp på trädet för att torkas. Sedan kördes den hem på logen och i loggolven, varefter den mindre "grajnbarken" skars på hackelsemaskin. Den grovare höggs för hand med en yxa på en träkubb för att sedan säljas till garverierna. Barkningen utfördes i maj och juni.

Ja, så kom höhösten med sina göromål, vilka jag till en del omtalat, men en episod har jag ej omnämnt förrän här: det hände sig en varm sommardag när jag var i Annarp att vi skulle köra in hö med ett par oxar (studar) spända för en vagn. Det gick rätt bra i början men när vi kom i närheten av höhäasen och skulle stanna där för att lämna höet, bar det sig inte bättre än att bromsarna, den s k nötbromsen, började surra kring öronen på studarna, vilka tog fart och skenade tvärs över höhäasen och in i ett busksnår, så långt in i ett buskasnärje att vi hade över ½ timmes arbete med att komma därifrån igen, innan vi kunde börja att lämna hö. Ja, sedan kom sädahösten, pantoffel- eller päreplockning, daglönen härför var nu 1 kr om dagen och födan. Så kom höstplöjning, sådden av vintersäd var ju också undanstökad i september.

Sedan var det att börja stå på logen och tröska rågen med plejel, ackordet för dagen var 10 travar. En trave här i Norra Åsbo hd var alltid 24 kärvar (negar), vilket brukade att kallas för "Norra-Åsbo-travar". Av havre och korn tröskades 15 a 18 travar om dagen med plejel eller "slaga" som redskapet också kallades. När de 10 rågravarna var tröskade för dagen var man fri, vilket ibland var undanstökat till kl 3 e m. Så höggs det även famnved under vintern, vilken framkördes och lavades upp för torkning, det som skulle användas hemma för eget bruk. Det andra kördes till järnvägsstationen och lades upp där i väldiga staplar och såldes till uppköpare.

Om vintern i äldre tid intill 1900 arbetades det ännu i många hem med kvällsarbete. Det mest långtråkiga arbetet om kvällarna var för den manliga delen att stå ett par timmar och skära hackelse med maskin till hästarna. Men däremot att sitta inne i vardagsstugan och binda kvastar av björkris var inte så otrevligt, för där drogs historier om gamla händelser, ibland sjöngs någon gammal visa till omväxling m m annat, så tiden blev ibland trevlig och en kväll gick rätt fort. Så var här ännu något kvar av de gamla gillena, som f ex revegille då byns intresserade medlemmar, unga som gamla, manliga som kvinnliga, om kvällarna var än på det ena, än på det andra stället och revade päror (potatis), som sedan under kvällen den rivna massan urvattnades och sköljdes i baljor, kopparkittel



eller dyl. Den rivna potatisen slogs då i en sekt som hölls över en balja, i denna fanns vatten. Sekten svängdes då i vattnet, massan så kallad blev rentvättad i vattnet varefter stärkelsen sjönk till botten. Sedan slogs det gamla vattnet ut, nytt slogs i, stärkelsen rördes upp och fick sjunka till botten. Dagen därpå nytt vatten, upprörning igen, på samma sätt förfor man tills stärkelsen var ren, varefter den skars upp i stora stycken och torkades sedan.

Så hade vi höragille på den gamla tiden, som också kallades för brydegille. Allra först om hösten kom ju höstägillet, vilket på samtliga ställen tog sig uttryck både i tal och skålar, vilket har berättats för mig. Sedan efter brydegillet kom ju skättegille där hören skättades (kallas även skäktas) för hand på sk skättestolar med skätteträn. Ibland förekom även hägglegille när hören skulle finhäcklas. I mitt föräldrahem spanns det med spinnrock hela vintern ända till froedan den 25 mars, sedan fick inte spinnrocken vara inne längre. Men där kunde också spinnas och vävas på samma gång och till den 1 maj skulle väven vara klar och vårräckorna läggas ut till blekning på särskilda därtill utsedda gräsplaner.

År 1898 den 1 november kom jag i tjänst ett år hos Nils Torstens sterbhus i Rögneröd uti Färingtofta sn. Jag fick där 5 kr i fästepengar och 130 kr i lön för ett år, vilket var en ovanligt stor lön för en påg på 17 år, och var det därför omtalat där i orten hur stor lön Nils Torstens dräng hade. Men det var ett utmärkt ställe att vara på. Kraftig mat så mycket man kunde äta, folket flärdfria och enkla i sitt sätt och umgänge, men ändå mycket rika och välbärgade. Vid gillestillställningar, bjudningar, födelsegille, julagille o dyl, skulle jag ovillkorligen ta och klä mig fin och sedan ta plats bland gästerna med. Jag fick också i arbetet gå näst efter sonen på stället, både vid slåtter av gräs och klöver såväl som sädeshösten. Jag fick också särskilt beröm av de gamla slåttakarlarna, gubbarna de förundrade sig och sade att jag var "lia go som di gamle slåttakarana", allt höggs och allt räfsades då för hand. Utmed Rönneån, där stora mader (maer) var bevuxna med gräs på omkring 2 alnars längd ibland, fordrades både riktiga verktyg och folk som kunde sköta dem. När gräset utmed ån var hugget, den sista skåren klar, brukade det slåttalaget att ge upp ett långdraget tjao alla samfällt på en gång, flera långa tjut. Fanns då andra på någon annan plats som hade slut, gjorde de sammaledes, då kunde man få höra någon t ex säga att "di hade auhugged eller auslatt ve Foresta eller mod maerna ve Billinge, Djybedal eller Hallarehus", det var ett tillkännagivande att slåttern var slut, där ingen ville vara bagefter. Så många gånger förekom det kapphugning mellan de olika lagen.

Utmed ån var där på flera ställen eller platser som bar spår av forntida bebyggelse. På en grannplan som då ägdes av en bonde vid namn Sven Persson, fanns en hel del minnesstenar, påminnande om en sk domarring eller dyl. På ett par ställen stod långa höga stenar på ända i jorden, vidare påminde även de gamla husen med sk bålaväggar, tjocka ekplankor som låg på längden mellan uppresta stolpar. Ett överträ med inskription och året 1632 vittnade om gammal bebyggelse. Överträet satt över en dörr till den gamla logen, längan som då ägdes av Nils Torstens sterbhus. Gården bestod av 4 sammanbyggda längor, med en inkörsport från bygatan och en annan port vid motsatt håll som gick åt inägorna (vången). Det var på detta ställe, enligt vad jag hörde berättas, att en dräng och en piga tjänade tillsammans, drängen gick och fick kärleksgriller till pigan, men hon hade en annan kär som skulle komma dit en lördagskväll, vilket han också gjorde. Drängen på stället var inte säker på att han kunde klå upp sin medtävlare, utan när en tid fortgått gjorde han upp en krigsplan, som bestod i att försöka skrämja den envise medtävlaren.

Han visste då att en lördagskväll skulle fästmannen komma dit igen. Han tog därför och gillrade upp en gammal flintlåsbössa som var laddad med krut, och satte den medelst ett snöre i förbindelse med en s k låga (lucka), en liten smal och låg träport som han brukade att gå igenom. Bössan bands i en gammal vagn i motsatta porten. Jo men, vid 10-tiden, vad hände inte: ett då och ett brak, en blix och en knall så gårdens folk rusade upp och skulle se vad som stod på! Ingenting syntes, pigan trodde att kärestan var skjuten. Åh nej, det var inget farligt, bössan var för det första endast laddad med krut, för det andra riktad så att den inte skadade någon. Men den som blev rädd och sprang för livet var den envise fästmannen, han trodde att den andre, rivalen-drängen, låg och sköt efter honom och han kom aldrig dit mer. Drängen på stället skrattade och mådde bra för att han kunnat skrämma och lura sin rival, och även husbondfolket hade mycket roligt åt händelsen när de fick reda på förhållandet.

Mitt i byn var en s k bygata, den kallades vanligen för "gadan", en benämning som förekom ofta där en samfällad inhägnad, vilken bestod av stengårdsgård merendels på båda sidor, omgav den samfällda gatan, där byns svin, ankor och gäss hade fritt tillträde. På denna plats kördes även korna till fäladens bete om kvällarna och hämtades om morgonen, och den väg där korna drevs fram och tillbaka kallades därför för "fädröft", eller den väg där korna (fäna) drevs, denna gemensamhetsgata hade 4 bönder rättighet i. Sedan gräset var höstat i vång och på åker fick kregen komma in på s k avrad, bättre gräsbete.

Jag hade den förmånen att driva kregen, ibland dessa var en kalv som var en 8 månader gammal, som vi kallade för Veke Mave. Denna hade för vana att om morgnarna springa in i något buskage och gömma sig och stod alldeles tyst, jag hade ett fasligt bry och besvär att få bukt med honom. Emellertid kom jag att tänka på ett ordstäv som min gamla mormor brukade ibland säga om någon som sprang och hade bråttom: "den springer som den hade en nälla i ännen". Jag tänkte då att jag får försöka om det verkligen kan ha någon verkan, och tog därför några bränn-nässlor, lyfte ett litet tag på svansen (rumpan) på kalven och satte nällorna emellan och under denna. Jo men, det fick ögonblicklig verkan, Veke Mave satte av i vildaste galopp från hela sällskapet, kom hem och in i stallet långt innan jag hann hem med de övriga kreaturen. När jag kom hem kom den ena dottern på stället och mötte mig och sade: "Jag ved inte va där va po Veke Mave, men han kom him långt för di annra kregen, jag tycker liasom han va svullen där bag. Där e väl noed som har stucked han, en vespa eller broms." Jag teg och var okunnig, jag visste nog varför han skyndade sig hem! Det hjälpte också framdeles, från den dagen var Veke Mave i täten när det gällde vägen till eller från betet.

Gamla husmor Lisbeth Thorstensson i Rögneröd talade om gamla tiders svårigheter och händelser, hennes man Nils Thorstensson hade en gång i tiden tagit studenten, men var rätt begiven på sprit, enligt vad hon berättade, men lite högdragen och stortalig var han likväl ändå. Han var rätt glad åt att röka sin långpipa och rökte då ystadstobak "Ärligt Och Godt". Så en dag skämtade hans fru med honom och sade: "Va e de du röger ida, Nils? Jag tror de e gamla bossa (torkade tobaksbussar)." Nils blev lite förnärad och sade då: "Tror du att min nöd skulle blaj så stor, så jag skulle röga gamla bossa? Tvaj! Åh nej, då skulle jag få gå te boden o kjøba mej en kardus tobak!".

En annan gång skämtade hon med honom, när han var lite ostädad, och sade till honom: "Jag tycker du ser ud ida, Nils, som en rijti sjustugobbe (fattighusgubbe)!". Nils svarade då och sade: "Va sier du, sir jag ud o lignar en sjustugobbe, så jagu lignar du en sjustukärring då!".

Året 1868 var ett besvärligt år även här. Brödet tröt, vårsäden var dålig, likaså rågen. Lisbeth kommenderade då drängen att hugga lite råg, ett par travar, den ena dagen. Den andra dagen bars de kärvarna (negarna) in på logen, en trästock sattes upp på logen, negarna slogs (daskades) på denna. Rågen dröslade då av, sedan samlades den i en liten hög samt kastades med en liten kasts koffa. Där blev en skäppa råg, drängen satte en häst för en vagn, tog säcken med råg och körde till Djubadals mölla, som ligger vid Rönneån, och fick rågsäcken malen med sig hem. Hon satte i deg om kvällen, och bakade morgonen därpå, så om middagen vankades där nytt bröd. Ja, min gamla matmor Lisbeth var 82 år gammal år 1899. Hon hade varit med i hembränningens dagar också, fast statlig kontroll rådde även då, men ransonering i hemmen förekom inte utan brännvin serverades dagligen till både ung och gammal. Om morgnarna serverades grovt bröd, varpå en sup slogs på brödet, och en sup togs extra av karlarna för att skölja ner brödet med. Fruntimrena däremot fick i regel bara en sup, pojkar eller "halvkarlar" som de också kallades fick också bara vars en sup till brödet. Något smör eller annat serverades ej när brännvin serverades.